

נפגשתי עם עם ישראל

שחר קיהן

במהלך שירותנו הצבאי כחיילים דתיים בודדים בתוך המסגרת הצבאית הגדולה, אנו נתקלים בבעיות רבות, הן בתחום ההלכה ה'יבשה' והן בתחום 'רוח ההלכה'. בעקבות כך ישנה נטייה טבעית להסתגרות ולהתגוננות. אך יש בכך פספוס גדול! אנו צריכים לשנות את זווית הראייה, להביט במבט כולל על היכולת שלנו לתת ולקבל בתקופה מיוחדת זו של החיים! להאמין בעצמנו ובכוחות שנתן לנו בוראנו להתמודדות נכונה עם הקשיים, מהגנה והתנצלות לעבור להתקפה והתחברות, לקרב את עם ישראל, לראות את ה'אורות' במציאות! לא לשקוע בבעיות היום-יום אלא להתמקד במשימות המיוחדות שהטיל עלינו יוצרנו! "עלה נעלה... כי יכול נוכל לה"¹.

ראשי פרקים

א. פתיחה – למדתי על עם ישראל

ב. פגישה ראשונה

1. צניעות

2. שפה

3. אירועים חברתיים

4. חפיפניק 'לכתחילה'

ג. פתרונות קסם (!?)

ד. "איפכא מסתברא" – שינוי זווית הראייה

1. "לשמוע, ללמוד..."

2. "...וללמד"

ה. אל תביאני לידי ניסיון

ו. סיכום – "מעט מן האור"

א. פתיחה – למדתי על עם ישראל

לאחר כמעט שלושה חודשי טירונות וקורס מפרכים, לא פיזית כמובן אלא נפשית, הגעתי ל'חמשוש' לישיבה לספוג קצת מאווירת הקדושה. הצטרפו אלי חברי לשיעור, חלקם שירתו בנח"ל וחלקם בתותחנים. בהגיע ליל שבת, הוזמנו ל'עונג שבת' בבית הרב. ריח הקדושה באוויר, השקט מהמולת הצבא, הניתוק מן החוץ הגועש האפשרי רק בישיבה... הרב הפנה מבטו לעברנו, קטע את השקט ששרר ושאל: "מה למדתם בצבא?". אחד החבר'ה פתח ראשון בדברים: "הספקתי לסיים שני פרקים במסכת ראש השנה". הרב הניד את ראשו בשלילה. אחד אחר ניסה את מזלו: "סיימתי את מסילת ישרים ועכשיו אני בתחילת החזרה השנייה". "לא, לא", המשיך הרב בשלו. בחור נוסף העז לנסות:

1. במדבר יג ל.

"סיימתי כמחצית מאורות התשובה". אך תגובת הרב לא השתנתה. הבטתי במחזה, אזרתי עוז וניסיתי את מזלי: "למדתי על עם ישראל", "או, יפה מאוד, יפה מאוד, זאת היתה כוונתי", נשם הרב לרווחה...

מאותו הרגע ועד לסוף השירות הצבאי השתנתה זווית ראייתי כמעט לחלוטין...

ב. פגישה ראשונה

אחד הדברים הקשים ביותר לחייל הדתי בצבא הוא המפגש הראשוני עם הציבור הכללי. במהלך חיינו, החל בתחילת דרכנו בגן הילדים ועד לשירות הצבאי, אנו מוקפים בסביבה דתית, הן במסגרות פורמליות (בית-ספר ממ"ד, ישיבה תיכונית) והן במסגרות א-פורמליות (תנועות נוער, קייטנות, חוגים). אף לנוער שגדל בערים ואפילו שכניו חילוניים אין שום נקודת ממשק עמם (חוץ מ"ערב טוב" כשמורידים את הזבל). הטלוויזיה והחשיפה הגבוהה לתרבות החילונית, על כל פגמיה וזנקה, עדיין לא גורמות למפנה נפשי דרמטי בחייו של המתבגר, כמו הפגישה הראשונה עם הקבוצה החילונית. אין ספק כי ההסתגרות בראשית חיינו מבורכת ומחויבת, שהרי נפשנו פגיעה וחלשה בתקופה זו. בשונה מהציבור החרדי, הציבור הדתי-לאומי יוצא מן ה'חממה' רובו ככולו במהלך השירות הצבאי. במהלך שנות ה'חממה' משתדלים להתוות לנו דרך חיים הן הורינו והן מחנכינו, מטביעים בנו את כוח האמונה בבורא עולם ובעצמנו, אך על אף תקופה ממושכת זו – אין חסינות מפני יצרנו ומפני דעות ורוחות רעות המנשבות באוויר העולם והמצוירות ומעוטרות ביופי חיצוני.

ברצוני למנות מספר סיטואציות בעייתיות שנתקלתי בהן במהלך השירות הצבאי במפגש בין-תרבותי זה:

1. צניעות

באחת משיחותי עם חברי הקרביים סיפר לי אחד על "סיטואציה קשה" שעברה המחלקה בעת הגעת חיילת לגדוד. חייכתי אליו בחיך קצת נבוך, שהרי אצלי זה עניין של שגרה... אז נכון, אצלנו הן לא קרביות, 'רק' יושבות במשרד, ועדיין זאת שגרה לא פשוטה. ישנה חשיבה בני"שית, כי הבנות בצבא הן ברמה נמוכה ובעלות חוסר יכולת לפתח שיחה נאותה, אך כאן בדיוק טמונה הבעיה; בהרבה מקומות נמצאות בנות שהן 'שמנה וסלֵתה' של החברה החילונית, שרק מחכות לבחור העמוק, האידיאליסט, וחדור האמונה לדבר אֶתו ולשמוע אותו. ואז בדיוק מתחילות הצרות! כדי להמחיש את העניין אספר מעשה שהיה:

בהיותי בקורס מש"קי מודיעין נלקחתי על ידי המפקד לשיחה אישית: "איך אתם, הבנים הדתיים, מסתדרים עם הבנות בקורס?", פתח המפקד בשאלה. "עם הבנות?! מצוין", עניתי, "הבעיה עם הבנים". המפקד התפלא ושאל: "איך זה ייתכן?!". ואני עניתי לתומי: "כאשר אחת הבנות בטעות מתנגשת בנו ביציאה מכיתת הלימוד או בתור לחדר האוכל, היא נופלת על ארבע בתחנונים שנמחל לה ומספרת לנו כמה שהיא מתאמצת להיזהר, וכמה שהיא לא רגילה וכו', אך ביום ראשון לאחר

שבת חופשית, בלילה לפני השינה – הבנים מתעלמים מבקשותינו שלא לספר את מעלליהם בסופ"ש האחרון..."

אכן, הימצאות בחברת בנים כגון אלו, או בחברת בנות ברמה נמוכה, צורמת הרבה יותר, אך פגישה מעודנת עם בנות ערכיות מהווה קושי גדול הרבה יותר, שהרי כל בעל שכל ישתדל להתרחק ממצבים שבהם השיחה גסה והאיסור ברור, אך כאשר מגיעה חיילת שבשיא תמימותה רוצה לדעת ולהבין יותר לעומק את 'איסור נגיעה' וכד', אזי הדברים מיטשטשים...

2. שפה

אחד הנושאים הקשים ביותר להקפדה בחברה הוא 'שמירת הלשון'. נושא זה מחמיר אף יותר באווירה הצבאית. בפעמים הראשונות שבהן האדם נתקל בשפה גסה בשירותו הצבאי – הוא מתרחק כמאש, הן מהמקום והן מהמדברים. אולם חזק ביותר הוא כוחו של ההרגל, וככל ששומעים יותר ויותר שפה גסה, לשון הרע ורכילות, לא רק שהאוזניים מתרגלות, אלא מוצאות 'היתר' לעצמן. וחמור ביותר, כשגם הפה מוצא 'היתר' לעצמו להשתתף בשיחה. אמנם, כאשר נמצאים בקבוצה של דתיים בצוותא – בהחלטה אחת אפשר לשנות את אופן הדיבור, אך כאשר החייל בודד במערכה – הדבר קשה שבעתיים...

3. אירועים חברתיים

התרבות החילונית מרבה לחפש 'סיבה למסיבה'. בכל הזדמנות אפשרית מארגנים טיול, מסיבה או פעילות חברתית אחרת. פעילויות שכאלו מייצרות כר נרחב של בעיות כתוצאה מ'שבירת שגרה'.

בהיותי חייל במחנה בצפון הארץ, אורגנה מסיבת תחפושות בחג הפורים באחד מגני האירועים הסמוכים למחנה, תוך הפעלת לחצים רבים על ידי הקצינים הבכירים שכולם יופיעו למסיבה. אמנם קשה להאמין, אך הקולות בקרב ה'דתיים' לא היו חד-משמעיים ונוצר מצב שהיו מספר דתיים אשר הסכימו להתלוות למסיבה בתור 'מאבטחים על מדים ונשק', ואילו השאר, ואני בתוכם, החלטנו להישאר במשמרת חמ"ל. במהלך ההכנות למסיבה הגדולה, ניגשה אלי לחמ"ל אחת החיילות: "חזרתי עכשיו מהמגורים, ואני כל כך מבינה למה אתה לא מגיע למסיבה...". בלילה, כשחזרו כולם מהמסיבה, ניגש אלי אחד מהדתיים ש'אבטח על מדים ונשק' וסיפר לי, שאף על פי שהיה בחוץ רוב המסיבה, לא הצליח לחמוק מהבלגן...

פעילויות שכאלו יכולות להיות מפתות מאוד כשלעצמן, ובמיוחד מתחת למעטה 'היתרים' של 'חשיבות הגיבוש', 'אהבת ישראל' ודומיהם...

4. חפיפניק 'לכתחילה'

בעיה נוספת, המשתמעת אף מהעניין הקודם, היא – דתיים חפיפניקים מאידיאל. בתחילה החייל החילוני רואה זאת לחיוב – "סוף סוף דתי שפוי" – דבר היכול לגרום לחייל ה'מקפיד' חולשה רבה, בעיקר אם הוא בודד במערכה... אך מהר מאוד מבין החייל החילוני מהיכן נובעת חפיפניקיות זו – מעצלות, מחולשה פנימית ומחוסר אמונה בצדקת הדרך.

בהיותי בקורס קציני מודיעין, העביר אחד החיילים שיחה על 'הדתיים החדשים'. החייל סיפר, כי קבוצה זו, אשר הוא נמנה עליה, אינה מתחשבת בכל פרטי המצוות עקב 'חוסר רלוונטיות' לימינו, וכל אחד קובע לעצמו את אורחות חייו. בעקבות שיחה זו התפתח דיון סוער. בתחילה, רבים מהחיילים החילוניים שיבחו את 'החייל האמיץ', שהרי אינו כפוף לכל החוקים ה'ישנים' האלה, הוא שפוי! אך לפתע נשבה רוח אחרת... קבוצה של 'חילוניים' יצאה כנגד החייל וטענה שהוא מותר על כל עקרונותיו אך ורק בגלל נוחיותו האישית. אם היה באמת חזק בדרכו ובאמונתו, היה מקפיד על 'קלה כחמורה'. מעניין שדווקא קבוצה זו גררה אחריה את רוב החיילים...

ובאמת, אין צורך להתרגש מהצהרות שונות של 'דתיים' למיניהם. מותר, ואף צריך, להסביר את ההבדלים ולא לפחד מלחשוף 'מחלוקות פנימיות'. כל זה, כמובן, בעדינות וללא פגיעה בשום אדם. רק כך יבינו ויעריכו אותנו יותר, ולא, חלילה, יזלזלו ויחלישו את כוחנו.

ג. פתרונות קסם (!?)

אין ספק, כי אין בנמצא 'פתרונות קסם' לאתגרי השירות בחברה החילונית ולהשפעתה עלינו. הדברים המופרים הם בגדר 'אקמול' ולא בגדר תרופה 'הוליסטית' אמתית ומקיפה. כמובן, צריך לעשות 'קביעות' בלימוד, כדאי אפילו למצוא 'חברותא', ואם הזמן דחוק והמשימות רבות – ניתן אפילו רק להחזיק לרגע קט בידינו ספר נבחר ("אורות התשובה" קטן – מומלץ) ולחוש את קדושתו (זה עובד, מניסיון!). אך נראה, כי אין בכך כדי לתת תשובה אמתית ומספקת לכתחילה למצבים הכי קשים שאנו מתמודדים בהם בכל יום ויום...

ד. "איפכא מסתברא" – שינוי זווית הראייה

כחלק ממסקנות ועדת אגרנט לאחר מלחמת יום כיפור, הוחלט על חיזוק גוף ה"איפכא מסתברא" והפיכתו לחלק בלתי נפרד מתהליך קבלת ההחלטות במערך המודיעין בכל הרמות. גוף זה – מטרתו להראות תמיד את ההפך מהדעה הרווחת, ובכך להפרות את הדיון המודיעיני ואף לשנות את דעתם של משתתפי הדיון; את היכולת לשינוי זווית הראייה ביכולתנו לרתום לתחומים רבים בחיינו, וגם לענייננו כאן. עד כה התמקדנו בבעייתיות של המפגש בין-תרבותי, וכעת נעסוק בזווית ראייה אחרת של המפגש.

1. "לשמוע, ללמוד..."

יש לנו, לבחורי הישיבות, נטייה לחשוב, כי אצלנו נמצאת כל האמת, ורק אצלנו! אמנם כן, תורתנו היא האמת הנצחית, אך עדיין אין זה אומר שאצלנו כל האמת...

כשהייתי בשיעור א' ניהלתי שיחה נוקבת עם אחד הבחורים המבוגרים בישיבה. במהלכה טענתי, כי "אין מה ללמוד מהחילוניים כיוון שהכל נמצא בתורתנו הגדולה". הוא, כמובן, דחה טענה זו וסבר, כי "עוד תבין בהמשך". לימים הבנתי...

אין ספק שתורתנו הגדולה היא האמת הנצחית, אך אין בכך לומר שדווקא אצלנו, בחורי הישיבות, נמצאת כל האמת. אמנם היא נובעת ממקור אחד, אך אינה נמצאת במקום אחד. מהשורש העליון, מקור האמת, יונקים כל העולמות, כל ההווה, ועל כן ביכולתנו למצוא בכל מקום את האמת. כל מקום, לפי עניינו, מצריך ראייה מיוחדת. "צדקה עשה הקב"ה עם עולמו, מה שלא נתן כל הכשרונות במקום אחד, לא באיש אחד ולא בעם אחד..."².

במהלך השירות הצבאי נחשפתי לראשונה לאנשים מוסריים, אידיאליסטים ובעלי רצון לתרום לכל אדם. ואף על פי שלא למדו תורה מימיהם, נראה כי שתי כליותיהם לימדו אותם תורה³. פעמים רבות, דווקא אצל אנשים אלה הערכים טבועים עמוק בפנימיותם הרבה מעבר למה שנראה מבחוץ. את הביטוי למורכבות זו אנו מוצאים בדברי הרב קוק זצ"ל: "מוזר הוא הדור הזה, שובב הוא, פראי הוא אבל גם נעלה ונישא"⁴. עלינו להיות קשובים ולבדוק היטב, היכן הדברים אכן יונקים ממקור הקודש והיכן אינם אלא רוחות רעות שיש לסנן ולהוקיען.

2. "...וללמד"

כמו הציבור הדתי, כך גם זה החילוני מעולם לא נפגש באמת עם הציבור האחר מעבר לאמצעי התקשורת, שכידוע, לא מרבים לפרגן לנו... החילוני המצוי מפתח סטיגמות רבות על אופיים ועולמם של ה'דתיים', עד כי לפעמים הם לא יאמינו לנו אפילו כאשר ננסה לסתור סטיגמה זו:

"לא יכול להיות שאתה גר בהרצליה, הרי יש לך כיפה סרוגה. אתה בטוח גר בשטחים"; "אתם בכלל לא מתגייסים לצבא, כל היום לומדים תורה בישיבות שלכם, משתמטים!"; "אתה מכיר את אשתך לפני שאתה מתחתן איתה?! אבל זה אסור! צריך שידך!" ועוד כהנה וכהנה...

כאן נכנסת המשימה שלנו – בין אם נרצה בה ובין אם לאו. כל אחד מאתנו בשלב זה הופך להיות ה'מסביר הלאומי' לענייני דתיים ולהשקפת היהדות בכל הנושאים העומדים על סדר היום הציבורי במדינתנו. **בנקודה זו יש לנו יכולת לחדור אל תוך נפשו של האדם העומד מולנו, הן כדי ללמוד**

2. הרב קוק זצ"ל, אורות עמ' קנב.

3. "מלמד שזימן הקב"ה לאברהם אבינו שתי כליותיו כשני חכמים והיו מבינות אותו ויועצות אותו ומלמדות אותו חכמה" (אבות דרבי נתן לג).

4. הרב קוק זצ"ל, מאמר הדור, אדר היקר עמ' קט.

הימנו והן בכדי להפרות אותו. ישנם דברים רבים החבויים בעומק לבם שלפני מתגלים, כאילו רק חיפשו את הזמן, המקום והאדם המתאים לספר לו עליהם ולהיפתח בפניו. זהו הביטוי הברור ביותר לחשיבות המפגש ולנחיצותו!

זוהי ההזדמנות האמתית שלנו לפגוש את אחינו 'פנים אל פנים' ללא כיסויי התקשורת, המחיצות החיצוניות ורעשי הרקע שמסביב; זוהי ההזדמנות לעמוד חשופים לחלוטין, ללמוד וללמד! כמובן, צריך הכנה רבה וזהירות גדולה. עלינו להראות את תורתנו הגדולה ללא כל חשש, אך בשום שכל ובצורה נבונה. עם זאת יש לזכור, כי עיקר ההשפעה היא לאו דווקא בשיחות ובדיונים, אלא בחיים היום-יומיים הפשוטים. "נצחון של הקדושה, המוסר והצדק המתגשם בחיים ובמעשה"⁵.

ה. אל תביאני לידי ניסיון

אנו מבקשים בכל יום מבורא עולם: "ויהי רצון מלפניך ד' אלוקינו... ואל תביאנו לא לידי חטא... ולא לידי ניסיון..."⁶. אך עם זאת אנו יודעים, "שאינ הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו"⁷. וכן, "כשאמרו בני ישראל 'ואל ידבר אלקים עמנו פן נמות' השיב להם משה: 'אל תיכאוו, כי לבעבור נסות אתכם בא האלקים' ואינו מנסה יותר מכפי כוחו של אדם שיוכל לעמוד בנסיון"⁸. תפקידנו, כמובן, להתרחק מסיטואציות שאנו יודעים, שיתכן שיובילונו לידי ניסיון, ברם, עלינו לדעת בעת הניסיון, שיש ביכולתנו לגבור עליו, ואף לקחת ממנו דברים טובים, להתחזק ממנו ולחזק אחרים גם כן. עלינו לדעת שיש לנו הכוחות, בתוכנו פנימה!

1. סיכום – "מעט מן האור"

כאמור בתחילת המאמר, מאז העונג שבת' בבית הרב ועד לסוף השיירות הצבאי נשתנתה זווית ראייתי כמעט לחלוטין. "מהגנה" ומהתנצלות, עברתי ל"התקפה", ל"גאוות יחידה", ולהכנת אופן פעולה נכון וראוי. אופן פעולה שכזה, מרים את דגל הכרת עם ישראל, לא רק מתוך לימוד ספר האורות, אלא מתוך לימוד המציאות שאליה כיוון הרב קוק זצ"ל באורות: אהבת ישראל אמתית, נשמת כלל האומה וחיבור שורש נשמתו של כל אחד מישראל אל התורה הגדולה. אין ספק שאסור לעצום עיניים אל מול הבעיות והקשיים העוברים על החייל הדתי הפרטי, אך יש להתמקד בעיקר במשימות המיוחדות שהטיל עלינו יוצרנו – אלה הם הדברים הצריכים להיות בראש מעיינינו בתקופת שירות זו, בחינת "מעט מן האור דוחה הרבה מן החושך", עם יראת ד' ואמונה גדולה בו יתברך ובעם ישראל, עם התורה הגדולה האין-סופית שלנו ועם אהבת אין קץ לעמנו. "עלה נעלה... כי יכול נוכל לה"⁹.

5. הרב קוק זצ"ל, אדר היקר עמ' לה.

6. ברכות השחר.

7. ע"ז ג ע"א.

8. אמרי כהן, יתרו אות מט.

9. במדבר יג ל.